

ΑΙΑΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Η αυτοκτονία έχει αποτελέσει τόσο για τον κοινό νου, όσο και για την φιλοσοφία εξόχως ερεθιστικό ζήτημα, το οποίο συνήθως είναι αδιαπέραστο από την ανθρώπινη λογική. Ακόμη και ο Σοπενχάουερ, ο γνωστός και ως ο φιλόσοφος της απαισιοδοξίας, δυσκολεύεται να βρει νόημα στο απονενοημένο αυτό διάβημα. Κατά τον Σοπενχάουερ η αυτοκτονία αποτελεί ένα πείραμα: στην απόπειρά της ελλοχεύει ένα άρρητο ερώτημα που ο υποψήφιος αυτόχειρας απευθύνει στην φύση προσπαθώντας να την εξαναγκάσει να απαντήσει. Το ερώτημα έχει ως εξής: τι αλλαγή θα μπορούσε να επιφέρει ο θάνατός μου στην κατάστασή μου και στην αντίληψη που έχω για τα πράγματα; Ωστόσο, λέει ο Σοπενχάουερ, το πείραμα είναι αδέξιο και αλυσιτελές. Και τούτο διότι προϋποθέτει την καταστροφή αυτού που θέτει το ερώτημα, ώστε, τελικά, η όποια απάντηση να μην φθάνει ποτέ στον ενδιαφερόμενο. Η δυτική τουλάχιστον διανόηση, τελώντας υπό την έντονη επιρροή του Χριστιανισμού για περισσότερα από δυο χιλιάδες χρόνια, έχει αντιμετωπίσει την αυτοκτονία κατά κύριο λόγο είτε με απαξιωτική αμηχανία, είτε με απροκάλυπτη εχθρότητα. Ωστόσο, η αντιμετώπιση της αυτοκτονίας δεν ήταν πάντοτε αυτή.

Κατά την αρχαιότητα, ορισμένως, η αυτοκτονία ενίοτε συνιστούσε λελογισμένη απόφαση για την διασφάλιση της τιμής και της αξιοπρέπειας του αυτόχειρα. Στην κατηγορία αυτήν κατατάσσεται ένα από τα πρώτα καταγεγραμμένα στην λογοτεχνία αντίστοιχα περιστατικά. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για την αυτοκτονία του Αίαντα, βασιλιά της Σαλαμίνας, γιου του Τελαμώνα και εγγονού του Αιακού, την οποία παραδίδουν τα

έπη του Ομηρικού κύκλου, συγκεκριμένα η 11η ραψωδία της *Οδύσσειας*, η *Αιθιοπίδα* και η *Μικρή Ιλιάδα*. Αιώνες αργότερα ο Σοφοκλής επιλέγει να καταστήσει την αυτοκτονία του Αίαντα άξονα της τραγωδίας που φέρει το όνομα του μυθικού ήρωα. Κατά τον μύθο, συγκεκριμένα, όταν ο Αχιλλέας πέφτει νεκρός από το βέλος του Πάρι, ο Αίας και ο Οδυσσεύς κατορθώνουν να αποκρούσουν τους Τρώες που προσπαθούν να πάρουν το πτώμα του ήρωα στην κατοχή τους ως λάφυρο ή, έστω, να σκυλεύσουν την πανοπλία του. Παρότι ο Αίας είναι εκείνος που με την απaráμιλλη δύναμή του σώζει την σωρό του Αχιλλέα από τους εχθρούς, τα όπλα του ήρωα τελικώς δίδονται ως βραβείο στον Οδυσσεύα. Ο Αίας, νιώθοντας αδικημένος και μειωμένος, αδυνατεί να συγκρατήσει την οργή του και αποφασίζει το βράδυ της ίδιας μέρας να σκοτώσει τους αρχηγούς των Αχαιών που τον αδίκησαν. Η Αθηνά, όμως, συσκοτίζει τον νου του και τον στρέφει σε ένα κοπάδι πρόβατα, το οποίο ο Αίας εξολοθρεύει. Το πρωί, όταν καταλαβαίνει τι έχει κάνει, αισθάνεται αφόρητη ντροπή, και σχεδιάζει την αυτοκτονία του με τα εξής λόγια: 'Υστερα θα' βρω ένα μέρος/ που δεν πατάει ποτέ ποδάρι ανθρώπου/ και αυτό το παρά μισητό σπαθί μου, βαθιά στη γη θα χώσω/ όπου κανέννας, δεν θα το ξαναδεί, μονάχα ο Άδης. Και μετά: ἐγὼ γὰρ εἴμ' ἐκεῖσ' ὅποι πορευτέον· καὶ τάχ' ἄν μ' ἴσως πύθοισθε, κεί νῦν δυστυχῶ, σεσωσμένον. Δηλαδή: ἐγὼ θα πάω ἐκεῖ που πρέπει/ ...εσεῖς, σύντομα θα μάθετε πως ἔχω πια σωθεῖ. Ο Αίας, όντως, πραγματοποιοεί τις εξαγγελίες του.

Τα σημεία που αποκαλύπτουν το αξιακό σύστημα του Αίαντα μπορούν να εντοπιστούν στις φράσεις «όποι πορευτέον» και «πύθοισθε με σεσωσμένον». Ο Αίας θεωρεί πως πράγματι οφείλει να πορευθεῖ έναν συγκεκριμένο δρόμο, αυτόν της αυτοκτονίας, κάτι που εμφανίζεται με την χρήση του ρηματικού επιθέτου «πορευτέον». Επίσης, υποστηρίζει πως η επιλογή της αυτοκτονίας θα αποτελέσει την σωτηρία του, και πως αυτό θα είναι απολύτως προφανές για όσους πληροφορηθούν τον αυτοχειρισμό του. Γιατί, όμως, οφείλει ένας λαμπρός πολεμιστής να θέσει τέλος στη ζωή του; Και υπό ποία οπτική η αυτοκτονία θα μπορούσε να εκληφθεῖ ως σωτηρία; Σωτηρία από τι; Είναι προφανές πως εμείς σήμερα δεν μοιραζόμαστε τις απόψεις του Αίαντα, και πως το αξιακό μας σύστημα είναι ιεραρχημένο κατά εντελώς διαφορετικό τρόπο. Από τους μέσους χρόνους και εντεύθεν η ανθρώπινη ζωή τοποθετείται παγίως στην κορυφή της αξιολογικής κλίμακας του ηθικού προσώπου. Συνεπώς

τίποτα δεν μπορεί να θεωρηθεί τόσο σημαίνον ηθικώς, ώστε να θέσει κάποιος οικειοθελώς τέλος στην ζωή του χάριν αυτού. Οι ήρωες νομιμοποιούνται, ασφαλώς, να διακινδυνεύουν αυτό το ύψιστο αγαθό χάριν της ελευθερίας. Ωστόσο, για να έχει αξία η διακινδύνευσή τους αυτή, θα πρέπει οι ίδιοι να επιθυμούν να ζήσουν, και όχι να πεθάνουν.

Κατά την προ-κλασική, κλασική και ελληνιστική αρχαιότητα, ωστόσο, η ζωή δεν αντιμετωπιζόταν ως το υπέρτατο αγαθό, ούτε περιεβάλετο με την ηθική αξία που σήμερα διαθέτει. Αντιθέτως, αξίες όπως η υστεροφημία και η προσωπική τιμή αναγνωρίζονταν ως υπέρτερες, και το ηθικό πρόσωπο όχι μόνον εδικαιούτο, αλλά πολλές φορές υπεχρεούτο να θέτει τέλος στην ζωή του ώστε να διασφαλίσει κάποια από αυτές. Πάμπολλες περιπτώσεις αυτοκτονίας εν ονόματι της τιμής από την αρχαιότητα έχουν διατηρηθεί στην ιστορική μνήμη, άλλες ανταποκρινόμενες σε ιστορικά γεγονότα, και άλλες καλυμμένες από άχλη του μύθου. Ο Μενοικέας, ο γιος του Κρέοντα, συγκεκριμένα, λέγεται πως όταν άκουσε από τον μάντη Τειρεσία πως μόνον ο θάνατος ενός από τους σπαρτούς μπορούσε να σώσει την πόλη του, την Θήβα, από την πολιορκία των επτά βασιλέων, ρίχτηκε χωρίς δισταγμό στο σπαθί του. Ο Σωκράτης επέλεξε τον θάνατο ενώ μπορούσε να τον αποφύγει, θέλοντας να τιμήσει την στάση που είχε κρατήσει έως τότε στην ζωή του και να αποφύγει την ατίμωση που θα επέφερε η εκ μέρους του εγκατάλειψη της θέσεως που παγίως και εντόνως πρέσβευε, πως δηλαδή ο πολίτης υποχρεούται να υπακούει ακόμη και σε άδικους ή σκληρούς νόμους. Ο Βρούτος, όταν ηττήθηκε στους Φιλίππους από τον Μάρκο Αντώνιο και τον Οκταβιανό, επέλεξε την αυτοκτονία αντί της ατιμωτικής παράδοσης, λέγοντας κατά τον Πλούταρχο: "πάνυ μὲν οὖν φευκτέον, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν, οὐ διὰ τῶν ποδῶν", δηλαδή: οπωσδήποτε πρέπει να δραπετεύσουμε, αλλά με τα χέρια, όχι με τα πόδια. Ο Κάτων ο νεώτερος έδωσε τέλος στην ζωή του με ήρεμη αποφασιστικότητα όταν ο Ιούλιος Καίσαρας επικράτησε του Πομπήιου. Ο Καίσαρας λέγεται πως, όταν πληροφορήθηκε το γεγονός, είπε: «Κάτωνα, σε φθονώ για τον θάνατό σου, όπως εσύ θα με φθονούσε εάν σου χάριζα την ζωή». Αυτές, και πολλές άλλες περιπτώσεις αυτοκτονίας από την αρχαιότητα, ενέπνευσαν ανά τους αιώνες αμέτρητους ζωγράφους, γλύπτες και ποιητές, και πολλάκις εξυμνήθηκαν ως πράξεις ανδρείας, τιμής και ηθικής υπεροχής. Καμία, ωστόσο, αυτοκτονία κατά την αρχαιότητα δεν προβλήθηκε ή υμνήθηκε περισσότερο από αυτήν του

Αίαντα, την οποία, μάλιστα, ο Σοφοκλής κατά παράβαση των ειωθότων επέλεξε να αναπαραστήσει επί σκηνής.

Είναι προφανές πως η αυτοκτονία δεν θα αντιμετωπιζόταν κατ' αυτόν τον τρόπο, εάν δεν υποστηριζόταν από κάποιο συμπαγές και συνεκτικό ηθικό σύστημα ευρείας αποδοχής. Το σύστημα αυτό δεν ήταν άλλο από εκείνο της Στοάς και των εκπροσώπων της, οι οποίοι αναδείχθηκαν σε ένθερμους υποστηρικτές της αυτοκτονίας, της ευλόγου εξαγωγής εκ του βίου, όπως την αποκαλούσαν, όταν οι συνθήκες επέβαλλαν κάτι τέτοιο. Την θέση τους αυτή, μάλιστα, δεν παρέλειπαν να την εφαρμόζουν και οι ίδιοι. Δεν είναι παράδοξο πως οι Στωικοί αποτελούν την φιλοσοφική κάστα με τους περισσότερους αυτόχειρες μεταξύ των μελών της. Ο Ζήνων από το Κίτιο, ο αρχηγέτης της σχολής, έθεσε ο ίδιος τέλος στην ζωή του κρατώντας την αναπνοή του όταν, ύστερα από μια πτώση του, έχασε τον έλεγχο του σώματός του, όπως παραδίδει ο Διογένης ο Λαέρτιος. Ο Κλεάνθης ο Φρέαντλις από την Ασσό, μαθητής του Ζήνωνος, σε βαθύ γήρας και ύστερα από ένα πρόβλημα υγείας που τον έφερε κοντά στον θάνατο, αρνήθηκε να δεχθεί τροφή με σκοπό να πεθάνει. Δικαιολόγησε την απόφασή του αυτή λέγοντας πως ήδη είχε κάνει την μισή διαδρομή προς τον θάνατο, και δεν σκόπευε να γυρίσει πίσω στην αρχή, ώστε κάποτε να την επαναλάβει ολόκληρη εκ νέου.

Η αδιαφορία αυτή προς τον θάνατο, η οποία ενίοτε μεταφράζεται σε ανοικτή προτίμηση, δεν είναι διόλου ξένη προς την γενικότερη ηθική θεωρία των Στωικών. Συγκεκριμένα, για αυτούς ο ηθικός ορίζοντας του ανθρώπου περιλαμβάνει μόνον δύο σημεία αναφοράς: την αρετή και την κακία. Όλα τα υπόλοιπα για τους Στωικούς είναι αδιάφορα. Ο πλούτος και η υγεία, επί παραδείγματι. Για τον καθημερινό άνθρωπο, και τότε και σήμερα, αποτελούν ευλογία. Όχι, όμως, για έναν Στωικό. Για τους Στωικούς αμφότερα συνιστούν απλώς αδιάφορες καταστάσεις, χωρίς κάποια ιδιαίτερη αξία. Αυτό, βέβαια, στην σκέψη των Στωικών δεν σημαίνει πως ο άνθρωπος δεν δικαιολογείται να τρέφει μια ελαφρά προτίμηση προς την υγεία, ας πούμε, και όχι προς την ασθένεια. Απλώς, η υγεία δεν είναι τόσο σημαντική καθ' εαυτήν, ώστε να αποτελέσει αυτοσκοπό. Μόνο η αρετή μπορεί να αποτελεί αυτοσκοπό για το ηθικό πρόσωπο. Η υγεία, ο πλούτος, η ένδεια, η ασθένεια, και οποιαδήποτε άλλη κατάσταση αντιμετωπίζουμε στον βίο μας, είναι απλώς ένα μέσον προς την επίτευξη της αρετής, και μόνον ως τέτοιο μπορεί να έχει

κάποια ηθική αξία. Η υγεία, στην οποία ήδη αναφερθήκαμε, έχει αξία μόνον εάν μας οδηγήει στην αρετή. Εάν, ωστόσο, μας σπρώχνει προς την κακία, τότε καθίσταται επιζήμια. Για τον Νέρωνα ή τον Χίτλερ, επί παραδείγματι, το γεγονός πως έχαιραν άκρας σωματικής υγείας δεν αποδείχθηκε καθόλου επωφελές, αφού δεν τους οδήγησε στην αρετή, αλλά στην κακία. Για τον Νίτσε και τον Μπετόβεν, αντιστρόφως, η κακή τους υγεία τους οδήγησε στην αρετή, έστω την καλλιτεχνική ή λογοτεχνική. Ο Χίτλερ, κατά την οπτική των Στωικών, θα ήταν πολύ ευτυχέστερος εάν η υγεία του ήταν τόσο κλονισμένη, ώστε να περιστέλλει την ροπή του στο έγκλημα.

Ακριβώς το ίδιο ισχύει για την ζωή. Αυτή δεν είναι παρά ένα μέσον ώστε το ηθικό πρόσωπο να οδηγείται στην αρετή. Ορισμένες φορές, ωστόσο, η ζωή κατά τους Στωικούς καθίσταται βάρος για τον άνθρωπο, και τροχοπέδη στην επιδίωξη της αρετής. Είναι οι περιπτώσεις εκείνες, επί παραδείγματι, που ο άνθρωπος χάνει τον έλεγχο είτε του σώματός του, είτε της πορείας των γεγονότων της ζωής του. Ο Αίας, ας πούμε, εάν δεν έθετε τέλος στην ζωή του, θα έπρεπε να υποστεί την περιφρόνηση ή την συγκατάβαση των συμπολεμιστών του. Δεν ήταν στο χέρι του να μεταβάλλει την κατάσταση αυτή. Πάντοτε θα ήταν ζωντανή στην μνήμη όλων η ατιμωτική θέση στην οποία κάποτε βρέθηκε, σκιάζοντας και απαξιώνοντας κάθε μέχρι τούδε επίτευγμά του, καθώς και κάθε μελλοντικό. Ο μόνος τρόπος του ήρωα ώστε να διατηρήσει την αρετή του, με τον τρόπο, βέβαια, που εκείνος την αντιλαμβάνεται, είναι να θέσει τέλος στην ζωή του. Ο Κάτων ο νεώτερος, στον οποίον ήδη αναφερθήκαμε, εάν δεν επέλεγε τον αυτοχειριασμό, θα ήταν αναγκασμένος να προσβλέπει στην μεγαλοψυχία του εχθρού του, του Ιουλίου Καίσαρα. Και εάν ο Καίσαρας απεδεικνύετο μεγαλόψυχος προς αυτόν, ο Κάτων θα όφειλε είτε να καταστεί φερέφωνο του ευεργέτη του, είτε να σιωπά. Στην σκέψη του, ωστόσο, τίποτα από τα δύο δεν θα συνέτεινε στην διαφύλαξη της αρετής του. Για τον Κάτωνα, ο οποίος ήταν ο ίδιος Στωικός φιλόσοφος, η ζωή αποτελούσε πλέον βάρος, το οποίο θα τον απέτρεπε από την άσκηση της αρετής. Κάθε φορά που το δίλημμα τίθεται μεταξύ της διατήρησης της ζωής μας ή της διαφύλαξης της αρετής μας, για έναν Στωικό δεν υφίσταται καμία πραγματική δυσκολία. Αυτός απλώς οφείλει να εξαγάγει αυτοβούλως και άμεσα τον εαυτό του εκ του βίου, ώστε να προασπίσει το ύψιστο ανθρώπινο αγαθό, την αρετή του. Αυτή η

εξαγωγή εκ του βίου αντιμετωπίζεται από τους Στωικούς ως απολύτως εύλογη, κατά τον ίδιο τρόπο που ο Αίας – παρότι ο ίδιος δεν ήταν, και ούτε άλλωστε, θα μπορούσε να είναι μέλος της Ποικίλης Στοάς – θεωρεί πως όταν οι οικείοι του πληροφορηθούν τον χαμό του, θα τον αντιληφθούν ως σωτηρία για τον ίδιο. Ο αυτοχειριασμός στην περίπτωση αυτή δεν αποτελεί προϊόν παρόρμησης και πάθους, αποτέλεσμα πλεονάζουσας ορμής, αλλά απότοκο έλλογης διεργασίας και διασκεπτικής προσέγγισης. Με άλλα λόγια, για τους Στωικούς η αυτοκτονία αποτελεί επιλογή που όχι μόνον συνάδει με τον λόγο, αλλά πολλές φορές επιβάλλεται από αυτόν.

Η έννοια της ευλόγου εξαγωγής εκ του βίου, του έλλογου όσο και λελογισμένου αυτοχειριασμού, συνοψίζεται κατά τον καλύτερο τρόπο στην σκέψη του Επίκτητου. Κατά τον Επίκτητο οι καταστάσεις στην ζωή μας διακρίνονται στις εφ' ημίν και στις ουκ εφ' ημίν. Με άλλα λόγια, σε εκείνες που βρίσκονται στον έλεγχό μας, και σε εκείνες που εκ φύσεως αδυνατούμε να ελέγξουμε. Μεταξύ των ουκ εφ' ημίν ο Επίκτητος κατατάσσει τον πλούτο, την υγεία, την καλή τύχη, την καλή ή την κακή φήμη και άλλα. Στα εφ' ημίν ανήκουν μεταξύ άλλων οι γνώμες μας, οι επιθυμίες και οι επιδιώξεις μας, καθώς και οτιδήποτε άλλο μπορούμε να προκαλέσουμε οι ίδιοι στον εαυτό μας. Ένα από αυτά, είναι κατά τον Επίκτητο ο αυτοχειριασμός, ο οποίος ενίοτε αναδεικνύεται ως εκούσια αυτολύτρωση. Γράφει συγκεκριμένα: η ζωή είναι ένα δωμάτιο, στο οποίο που και που μπαίνει καπνός. Εάν ο καπνός είναι τόσο λίγος, ώστε να μπορεί ο ένοικος του δωματίου να τον ανεχθεί, τότε ο τελευταίος μπορεί να παραμείνει μέσα στο δωμάτιο, εάν το επιθυμεί. Εάν, ωστόσο, ο καπνός γίνει πυκνός και η ατμόσφαιρα αποπνικτική, τότε ο ένοικος του δωματίου δεν έχει παρά να ανοίξει την πόρτα και να βγει έξω. Με άλλα λόγια, μας λέει ο Επίκτητος, είναι ανόητο να γαντζώνεται κάποιος σε μια ζωή που δεν έχει πλέον να του προσφέρει τίποτα καλό, αλλά αντίθετα τείνει να γίνει – ή έχει ήδη καταστεί – αφόρητη. Η πλέον εύλογη επιλογή, στην περίπτωση αυτή, είναι η αυτόβουλη εξαγωγή εκ του βίου, ο αυτοχειριασμός. Και τούτο, δεδομένου του γεγονότος πως ουδείς μας αναγκάζει να παραμείνουμε ζωντανοί, εάν οι ίδιοι δεν το επιθυμούμε. Όπως γράφει ο Σενέκας στην έβδομη επιστολή του, «ας είμαστε ευγνώμονες προς τους Θεούς για το γεγονός πως κανείς από εμάς δεν υποχρεούται να διατηρηθεί στην ζωή ενάντια την θέλησή του».

Ο ήρεμος και σταθερός τρόπος με τον οποίον ο Επίκτητος προβάλλει την αυτοκτονία ως διεξόδο από καταστάσεις της ζωής που δεν υπόκεινται στον έλεγχό μας και μας επιβαρύνουν αφόρητα, δείχνει πως αφ' ενός ο ίδιος πίστευε βαθιά αυτά που υπεστήριζε, αφ' ετέρου πως στις θέσεις του αποκραυγαλώνεται μια μακρά και ενεργή φιλοσοφική παράδοση σε σχέση με την αυτοκτονία. Εντούτοις, το έλλογο της αυτοκτονίας ως διεξόδου από τα δεινά του βίου δεν είναι αμάχητο. Απεναντίας, πολλοί φιλόσοφοι, τόσο κατά το απώτερο παρελθόν όσο και πιο πρόσφατα, έχουν αμφισβητήσει την ευστάθεια της προσέγγισης των Στωικών. Ορισμένως, πολλοί έχουν κατά καιρούς εντοπίσει ένα αδύναμο σημείο στην εκ μέρους των Στωικών υπεράσπιση της λογικότητας της αυτοκτονίας. Συγκεκριμένα, στην προτροπή του Επίκτητου να ανοίξουμε την πόρτα του δωματίου ώστε να γλιτώσουμε από τον καπνό, υποφώσκει μια άρρητη μεν, απτή δε σύγκριση: εντός του δωματίου η κατάσταση είναι αφόρητη, συνεπώς έξω δεν μπορεί παρά να είναι καλύτερη. Και εάν όντως πρόκειται για ένα δωμάτιο που έχει γεμίσει καπνό, η σύγκριση πράγματι ευσταθεί. Και τούτο διότι όλοι γνωρίζουμε πως, ενώ στον περιορισμένο χώρο του δωματίου ο καπνός δεν μας αφήνει να αναπνεύσουμε, έξω από το δωμάτιο είναι αδύνατον η κατάσταση να είναι εξίσου αποπνικτική, αφού ο καπνός δεν συγκεντρώνεται σε ένα σημείο, αλλά διαχέεται στην ατμόσφαιρα. Δεν ισχύει, όμως, το ίδιο σε ό,τι αφορά στην ζωή και στον θάνατο, επομένως η σύγκριση δεν μπορεί να είναι εξίσου επιτυχής. Και τούτο διότι, ενώ όλοι γνωρίζουμε και μπορούμε να περιγράψουμε τα δεινά που όσο ζούμε μας μαστίζουν, ουδείς γνωρίζει ή δύναται να περιγράψει την κατάσταση του θανάτου. Συνεπώς, η σύγκριση που ελλοχεύει στην επιλογή της αυτοκτονίας, δυνάμει της οποίας ο θάνατος είναι προτιμότερος από τη ζωή, είναι αυθαίρετη, αφού γνωρίζουμε μόνον τη ζωή, αλλά όχι τον θάνατο. Πως είναι δυνατόν, λοιπόν, να τον προτιμούμε από την ζωή; Ακριβώς για τον λόγο αυτό η υπό συνθήκες προτίμηση των Στωικών προς τον θάνατο έχει θεωρηθεί πως στηρίζεται σε μία ασύμμετρη σύγκριση και, συνεπώς, ο αυτοχειριασμός δεν μπορεί να συνιστά έλλογη επιλογή, αλλά απονενοημένο διάβημα, στο οποίο ο αυτόχειρας οδηγείται από μια πλεονάζουσα ορμή, από το στιγμιαίο, δηλαδή, πάθος.

Η προσέγγιση αυτή, βεβαίως, διόλου δεν απαξιώνει την επιλογή του Αίαντα, καθώς και όλων όσοι, όπως αυτός, θέλησαν και πέτυχαν

να ξεφύγουν από μια ζωή που ένιωθαν να τους φυλακίζει, χωρίς να τους υπόσχεται τίποτα αγαθό. Και τούτο διότι, ακόμη και εάν ο αυτοχειριασμός είναι είτε ανόητος είτε απλώς ακατανόητος, τα κίνητρα ορισμένων εκ των αυτοχείρων είναι αγαθά. Και στην ηθική τα κίνητρα μιας επιλογής έχουν ενίοτε μεγαλύτερη βαρύτητα από τα αποτελέσματα της εν λόγω επιλογής, ή από την συνεκτικότητα του σκεπτικού που είτε λανθάνει σε αυτήν, είτε ρητώς δηλούται μέσω αυτής. Η αυτοκτονία εν ονόματι της τιμής ή για την διασφάλιση της αρετής σίγουρα δείχνει πως ο αυτόχειρας υπήρξε στην ζωή του ιδιαίτερα ευαίσθητος ως προς τα εν λόγω ιδανικά, και αυτό δεν είναι αξιοκατάκριτο. Αντιθέτως, μορφές όπως ο Αίας, ο γιος του Τελαμώννα, ή ο Βρούτος και ο Σωκράτης, θα ήταν λιγότερο ανάγλυφες στην σκέψη μας εάν είχαν συμβιβασθεί με μια ζωή κατώτερη των ιδίων.

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ: **DIANE CUNY**

ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ
ΕΝΑΡΚΗΤΗΡΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ: **DIANE CUNY**

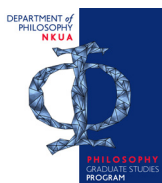
ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ISBN: 978-618-84298-5-7

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ, Ε.Κ.Π.Α.
ΑΘΗΝΑ 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ», Ε.Κ.Π.Α.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

DIANE CUNY.....	11
Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ: ΜΕΡΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΑΧΙΛΛΕΑ ΚΑΙ ΠΡΙΑΜΟΥ (<i>ΙΛΙΑΣ</i> , Ω΄)	
HOMER AND GREEK THOUGHT. SOME REFLECTIONS ON THE MEETING BETWEEN ACHILLEUS AND PRIAM IN <i>ILIAD'S</i> BOOK 24.....	29
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ.....	43
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΡΧΙΚΕΙΜΕΝΟ. ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΚΑΙ ΤΗ <i>ΒΙΒΛΟ</i>	
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗΣ.....	53
Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΟΜΗΡΟΥ <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΚΑΙ ΤΗ <i>ΒΙΒΛΟ</i>	
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ.....	63
ACHILLES' JOURNEY OF SELF-DISCOVERY: FROM <i>ΚΛΕΟΣ</i> TO <i>ΕΛΕΟΣ</i>	
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.....	77
ΑΙΑΣ	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΕΙΡΗΣ.....	85
Ο ΟΜΗΡΟΣ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ.....	95
Η <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΚΑΙ Η <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΤΟΥ <i>ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ</i> ΤΟΥ ΣΤΑΝΛΕΪ ΚΙΟΥΜΠΡΙΚ	

ΠΕΝΝΥ ΓΡΟΥΒΑ	105
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ	
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΚΩΤΣΙΡΑΣ	111
ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟ «ΝΟΕΙΝ» ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΥΤΩΝ	
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΝΙΩΚΟΣ	123
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ ΣΤΗΝ <i>ΙΛΙΑΔΑ</i> ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ	
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΙΦΗΣ	133
Η ΣΥΝΥΦΑΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> : ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	
ΕΛΠΙΝΙΚΗ Α. ΤΣΙΚΛΕΙΔΗ	139
Η ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΠΩΝ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	
ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΤΣΙΜΠΕΡΗΣ	145
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΑΙ ΘΕΙΟ ΣΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ	
ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β. ΦΙΛΙΟΣ	153
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ	